

LECH GORAJ

*Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej
w Warszawie*

POZYSKIWANIE INFORMACJI O DOCHODACH GOSPODARSTW ROLNICZYCH W UNII EUROPEJSKIEJ I W POLSCE

I. Wstęp

W trwającym procesie przedakcesyjnym Polska (wraz z innymi krajami ubiegającymi się o status członka Unii Europejskiej) znajduje się obecnie na etapie przeglądu obowiązujących regulacji prawnych na tle dorobku prawnego (*aquis communautaire*) Unii Europejskiej. Jednym z obszarów podlegającym temu przeglądowi jest Sieć Danych Rachunkowości Gospodarstw Rolniczych, stanowiąca system zapewniający permanentne pozyskiwanie danych dla ustalania dochodów i analiz działalności gospodarczej gospodarstw.

W dniu 26 kwietnia 1999 r. odbył się screening wielostronny, dotyczący FADN, w którym uczestniczyli przedstawiciele UE i 6 krajów ubiegających się o status członka UE - Węgry, Czechy, Słowenia, Cypr, Estonia i Polska. Pakiet obowiązujących w UE uregulowań prawnych dotyczących FADN obejmuje 7 rozporządzeń i decyzji. Są nimi:

- Rozporządzenie Rady nr 79/65 EWG z dnia 15 czerwca 1965 r. ustanawiające Farm Accountancy Data Network - FADN i nakładające na każde państwo członkowskie obowiązek utworzenia sieci danych rachunkowości gospodarstw rolniczych.
- 85/377/EWG: Decyzja Komisji (EWG) z dnia 7 czerwca 1985 r. ustanawiająca typologię gospodarstw rolniczych na terenie Wspólnoty.
- Rozporządzenie Komisji (EWG) nr 1859/82 z dnia 12 lipca 1982 r. dotyczące wyboru gospodarstw dla przesyłania sprawozdań do Komisji w celu określania dochodów gospodarstw rolniczych
- Rozporządzenie Komisji nr 2237/77 z dnia 23 września 1977 r. uzupełniające Rozporządzenie nr 118/66EEC w sprawie formatu sprawozdania

z gospodarstwa rolniczego wykorzystywanego w celu określania dochodów gospodarstw rolniczych.

- Rozporządzenie Komisji nr 1915/83 z dnia 13 lipca 1983 r. w sprawie pewnych szczegółowych zasad wykonawczych dotyczących prowadzenia rachunkowości w celu określania dochodów gospodarstw rolniczych.
- 90/36/EWG: Decyzja Komisji (EWG) z dnia 16 stycznia 1990 r. ustanawiająca współczynnik trendu ekonomiczno-rolniczego, jaki ma być wykorzystywany do określania określaniu Europejskiej Jednostki Wielkości w powiązaniu z typologią gospodarstw rolniczych we Wspólnocie.
- Rozporządzenie Komisji (EWG) nr 22/98 z dnia 7 stycznia 1998 r. ustanawiające standardową opłatę za sprawozdanie z gospodarstwa rolniczego zawierające dane z roku obrachunkowego 1998, przekazane przez Agencję Łącznikową do sieci danych rachunkowości gospodarstw rolniczych.

Następnym etapem w którym uczestniczyli tylko przedstawiciele UE i Polski był screening dwustronny przeprowadzony w dniu 10 maja 1999 r. W tym czasie ustalono, że Polska akceptuje wszelkie regulacje prawne dotyczące FADN i zobowiązuje się do ich pełnego wdrożenia do 31 grudnia 2002 r. Data ta została określona jako dzień osiągnięcia stanu pełnej gotowości do uzyskania statusu kraju członkowskiego UE.

II. Sieć danych rachunkowości gospodarstw rolniczych w Unii Europejskiej

1. Informacje ogólne

Najlepszym narzędziem służącym dla ustalania tworzenia i podziału dochodów towarowych gospodarstw rolniczych jakim obecnie dysponuje Komisja Unii Europejskiej jest Sieć Danych Rachunkowości Gospodarstw Rolniczych (Farm Accountancy Data Network - FADN). Została ona utworzona na podstawie Rozporządzenia Rady EWG nr 79/65/EWG z dnia 15 czerwca 1965 r. w sprawie utworzenia sieci zbierania danych rachunkowych dotyczących dochodów i działalności gospodarstw rolniczych w Europejskiej Wspólnocie Gospodarczej.

FADN jest niezastąpionym narzędziem używanym do kreowania Wspólnej Polityki Rolnej. Dane gromadzone w ramach tej struktury wykorzystywane są przede wszystkim dla:

- corocznego określania dochodów gospodarstw rolniczych funkcjonujących na terenie Wspólnoty;
- analizy działalności gospodarstw rolniczych;
- oceny skutków projektowanych zmian dotyczących rolnictwa Wspólnoty.

FADN została opracowana jako zharmonizowany system badań reprezentacyjnych, wykorzystujący precyzyjnie zdefiniowane pojęcia z dokładnie opracowaną metodą wyboru próby gospodarstw oraz przejrzystymi procedurami kontrolnymi. Dzięki temu dane pozyskiwane przez FADN są wiarygodne i reprezentatywne. A to warunkuje możliwość odzwierciedlania rzeczywistych wyników gospodarstw rolniczych funkcjonujących na terenie Wspólnoty.

W FADN obowiązują 3 podstawowe zasady, określone w Rozporządzeniu Rady tworzącym tę sieć, a mianowicie:

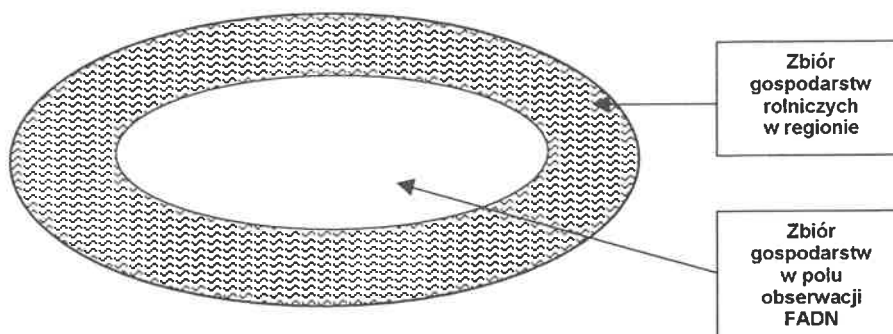
- **rolnik musi wyrazić zgodę na prowadzenie rachunkowości; a także na udostępnienie danych pochodzących z jego gospodarstwa;**
- **dane dostarczane do Komisji są traktowane jako ściśle tajne;**
(w FADN obowiązuje zakaz ujawniania jakichkolwiek indywidualnych danych rachunkowych lub innych indywidualnych szczegółów. Zakaz ten odnosi się do wszystkich osób obecnie lub wcześniej uczestniczących w pracach Sieci, które z tego tytułu weszły w posiadanie danych indywidualnych. Zgodnie z regułami zachowania tajności, a właściwie dla uniemożliwienia rozpoznania podmiotu z którego dane pochodzą, dopuszczalne jest publikowanie uśrednionych wyników obejmujących co najmniej 10 gospodarstw).
- **danych nie można wykorzystywać dla celów podatkowych;**
(obowiązuje bezwzględny zakaz wykorzystywania jakichkolwiek indywidualnych danych rachunkowych lub innych szczegółów uzyskanych w ramach tego systemu rachunkowości do celów podatkowych lub innych, mogących narazić rolnika którego te dane dotyczą na przykrości i straty).

Ideologia rachunkowości w ramach FADN jest zbieżna z rachunkowością, której dane wykorzystywane są w zarządzaniu, tzw. rachunkowością zarządczą. Stąd wynikają pewne różnice w definiowaniu zmiennych, a także ich zakres w porównaniu z rachunkowością finansową. Wiadomym jest także, że rachunkowość służąca wyznaczaniu podstawy do opodatkowania jest elementem określonej gry między podatnikiem i władzami podatkowymi, a w założeniach FADN kładzie się nacisk na możliwie najwierniejsze odzwierciedlenie zasobów i wyników gospodarstwa.

2. Pole obserwacji FADN

We Wspólnocie do gospodarstw rolniczych zaliczane są te, których powierzchnia użytkowana rolniczo wynosi **co najmniej 1 hektar** i te spośród mniejszych

niż 1 hektar, które dostarczają na rynek odpowiednią część swojej produkcji bądź wytwarzają więcej niż określona wielkość produkcji.⁽¹⁾ Te gospodarstwa stanowią przedmiot zainteresowania FADN. Pozostałe gospodarstwa nie są włączane do próby FADN.

W polu obserwacji FADN znajdują się gospodarstwa towarowe. Są to gospodarstwa, które zapewniają rolnikowi pełne zatrudnienie zawodowe i dostarczają dochód na poziomie zapewniającym utrzymanie jemu i jego rodzinie.

Dla przykładu we Francji w 1995 r. funkcjonowało około 700 tys. gospodarstw rolniczych. Jednak po wykonaniu obliczeń ustalono, że w polu obserwacji FADN znajduje się 420 tys. gospodarstw. Tyle bowiem gospodarstw wytwarzało ponad 90% produkcji rolniczej i ponad 90% Standardowej Nadwyżki Bezpośredniej⁽²⁾. Ten warunek zapewniały gospodarstwa o wielkości ekonomicznej przekraczającej 8 ESU⁽³⁾. Obrazowo można określić, że minimalną wielkością gospodarstwa włączanego we Francji do pola obserwacji FADN było takie, którego rozmiar produkcji odpowiadał lub był równoważny uzyskiwanej z 12 ha pszenicy. Z tej liczby gospodarstw około 8 tys., tj. około 2% podlega badaniom w ramach FADN. Po ostatecznej weryfikacji struktury gospodarstw, grupa licząca około 7,5 tys. gospodarstw dostarczających sprawozdania dla potrzeb FADN obejmuje około 2,4 tys. spośród 250-300 tys. rolników prowadzących rachunkowość dobrowolnie, bez żadnego obowiązku formalnego, około 2 tys. spośród 10 tys. młodych rolników którzy muszą prowadzić rachunkowość z tytułu pobra-

(1) Każdy kraj członkowski UE na podstawie badań struktury gospodarstw rolniczych wyznacza własną, graniczną wielkość produkcji, po przekroczeniu której można zaliczyć gospodarstwa do grupy rolniczych. Więcej szczegółowych informacji na temat które gospodarstwa rolnicze włączane są do zbioru, zawiera publikacja EC z 1996 r.: Farm structure-Methodology of Community surveys. Theme 5, Series E. ISBN 92-827-8179-8.

(2) Szczegóły dotyczące tego terminu zawiera punkt 3.2.

(3) Szczegóły dotyczące tego terminu zawiera punkt 3.3.

nia kredytów i około 3,1 tys. spośród 150-200 tys. rolników prowadzących rachunkowość dla potrzeb podatkowych.

3. Parametry wykorzystywane do klasyfikacji gospodarstw rolniczych w Unii Europejskiej

W podstawowej klasyfikacji gospodarstw rolniczych mają zastosowanie parametry ekonomiczne. Są nimi:

- Standardowa Nadwyżka Bezpośrednia,
- Europejska Jednostka Wielkości.

Przy ich użyciu gospodarstwa są grupowane według dwóch kryteriów:

- Wielkość ekonomiczna,
- Typ produkcyjny.

3.1. Nadwyżka Bezpośrednia⁽⁴⁾ (Gross Margin)

Klasyfikacja gospodarstw według parametrów ekonomicznych zasadza się na koncepcji nadwyżki bezpośredniej. Odzwierciedla ona nadwyżkę wartości produkcji danej działalności rolniczej nad wartością kosztów bezpośrednich.

**Nadwyżka Bezpośrednia z danej działalności rolniczej
(uprawy lub zwierzęcia) to:**

**roczna wartość produkcji uzyskanej z jednego hektara lub z jednego
zwierzęcia pomniejszona o:**

koszty bezpośrednie poniesione na wytworzenie tej produkcji

Nadwyżki bezpośrednie obliczane są na podstawie danych empirycznych pochodzących ze sprawozdawczości gospodarstw rolniczych.

Wartość produkcji danej działalności jest sumą wartości produktów głównych i ubocznych znajdujących się w obrocie rynkowym. Są one określane według cen sprzedaży loco gospodarstwo. Do wartości produkcji doliczane są subsydia do produktów, powierzchni lub do zwierząt. Przy obliczaniu wartości produkcji zwierzęcej odejmuje się wartość zakupionych zwierząt do dalszego chowu.

Zestaw kosztów bezpośrednich o które obniżana jest wartość produkcji, jest różny w przypadku produkcji roślinnej i zwierzęcej.

Generalną zasadą przyświecającą zaliczaniu określonych składników kosztów do kosztów bezpośrednich jest jednocześnie spełnienie trzech kryteriów, a mianowicie:

(4) Szczegółowy opis metodyki obliczania Nadwyżki Bezpośredniej zawiera opracowanie pt.: „Metodyka liczenia nadwyżki bezpośredniej dla poszczególnych działalności produkcji rolniczej (zgodnie ze standardami Unii Europejskiej)”. Maszynopis przygotowany do druku przez zespół w składzie: I. Augustyńska, L. Goraj, S. Jarka, T. Pokrzywa, A. Skarzyńska. IERiGŻ, Warszawa 1999.

- można je bez żadnej wątpliwości zaliczyć do określonej działalności,
- ich wielkość ma proporcjonalny związek ze skalą produkcji,
- mają bezpośredni wpływ na wielkość (wartość) produkcji.

Kwoty należnego lub naliczonego podatku od towarów i usług (VAT) nie są uwzględniane przy obliczaniu nadwyżki bezpośredniej.

Zgodnie z wytycznymi Komisji, do kosztów bezpośrednich nie mogą być zaliczane następujące składniki kosztów:

- pracy,
- eksploatacji maszyn i budynków,
- paliw i smarów (w przypadku szklarni koszt paliwa opałowego dolicza się do kosztów bezpośrednich),
- amortyzacji maszyn i budynków,
- usług.

Składniki kosztów bezpośrednich określone są według cen dostawy na teren gospodarstwa. Koszty te są pomniejszone o wszelkie subsydia dotyczące poszczególnych składników kosztów.

Do kosztów bezpośrednich zaliczane są natomiast usługi związane z odnawianiem lub likwidacją upraw trwałych.

3.2. Standardowa Nadwyżka Bezpośrednia (SGM-Standard Gross Margin)

W klasyfikacji gospodarstw rolniczych istniejących na terenie Unii Europejskiej ma zastosowanie metoda wykorzystująca koncepcję Standardowej Nadwyżki Bezpośredniej.

Standardowa Nadwyżka Bezpośrednia (SGM – Standard Gross Margin) jest nadwyżką wartości produkcji danej działalności rolniczej nad wartością kosztów bezpośrednich **w przeciętnych dla danego regionu warunkach produkcji**. W celu wyeliminowania wpływu zmian w produkcji (np. wywołanych złą pogodą) lub cen produktów i środków produkcji, do obliczeń przyjmowane są średnie z trzech lat odpowiedniego okresu, na podstawie uśrednionych danych rocznych z danego regionu. Z tego właśnie powodu, pojęcie nadwyżki bezpośredniej zostało uzupełnione terminem „standardowa”. Wartość Standardowej Nadwyżki Bezpośredniej jest aktualizowana co dwa lata, dla uwzględnienia zmian poziomu cen i wydajności technologicznej (produkcyjnej).

Standardowa Nadwyżka Bezpośrednia (SGM - Standard Gross Margin)
dotycząca danej upraw lub zwierzęcia to:

**standardowa wartość produkcji uzyskanej z jednego hektara
lub z jednego zwierzęcia**

pomniejszona o:

standardowe koszty bezpośrednie, niezbędne do wytworzenia tej produkcji

Nadwyżki są obliczane dla każdego regionu statystycznego i dla każdej prowadzonej działalności w odniesieniu do 1 ha uprawy określonej rośliny lub 1 sztuki zwierząt. W UE są regiony, gdzie wylicza się SGM dla 124 działalności.

Tak duża liczba pozycji w zestawach standardowych nadwyżek bezpośrednich odzwierciedla nie tylko zróżnicowanie rolnictwa w Unii Europejskiej, ale także ukazuje poziom stosowanej szczegółowości, zapewniający porównywalność dostarczanych wyników, a tym samym realnie odzwierciedlający sytuację w rolnictwie.

3.3. Europejska Jednostka Wielkości (ESU-European Size Unit)

Europejska Jednostka Wielkości jest parametrem służącym do określania wielkości ekonomicznej gospodarstwa rolniczego. Poczynając od zestawu „1984”, wartość jednej Europejskiej Jednostki Wielkości **1 ESU stanowi równowartość 1200 ECU**. Wielkość ta została ustalona przez Komisję Europejską, i służy do wyrażania wartości Standardowej Nadwyżki Bezpośredniej (SGM).

4. Zasady klasyfikacji gospodarstw rolniczych w Unii Europejskiej

Zasady klasyfikacji gospodarstw zostały precyzyjnie określone i po raz pierwszy formalnie ustanowione Decyzją Komisji (EWG) 78/463/EEC z dnia 7 kwietnia 1978 r. Według tych zasad gospodarstwa rolnicze funkcjonujące na terenie Wspólnoty klasyfikowane są najczęściej według dwóch kryteriów:

- wielkości ekonomicznej,
- typu produkcyjnego.

4.1. Wielkość ekonomiczna gospodarstwa rolniczego

Wielkość ekonomiczna gospodarstwa rolniczego wyrażana jest w Europejskich Jednostkach Wielkości (ESU - European Size Unit).

Wielkość ekonomiczna gospodarstwa rolniczego jest określona sumą Standardowych Nadwyżek Bezpośrednich (SGM) wszystkich działalności występujących w gospodarstwie rolniczym.

Na podstawie obliczonych wielkości ekonomicznych wyrażonych w ESU, dane gospodarstwo rolnicze może być zaliczone do jednej z dziewięciu klas wielkości, wyszczególnionych w zamieszczonym zestawieniu.

Klasa wielkości ekonomicznej	Wielkość w ESU	Nazewnictwo klas wielkości stosowane od 1983/84
I	2	Bardzo małe
II	2 - <4	
III	4 - <6	Małe
IV	6 - <8	
V	8 - <12	Średnio małe
VI	12 - <16	
VII	16 - <40	Średnio duże
VIII	40 - <100	Duże
IX	= >100	Bardzo duże

4.2. Typ gospodarstwa rolniczego

Drugim kryterium stosowanym w klasyfikacji gospodarstw rolniczych jest typ gospodarstwa rolniczego.

Typ gospodarstwa rolniczego określany jest na podstawie udziału poszczególnych działalności w tworzeniu ogólnej wartości Standardowej Nadwyżki Bezpośredniej w gospodarstwie

W formule ustalania typów rolniczych mają zastosowanie dwie wartości progowe wynoszące: $1/3$ i $2/3$ SGM. Zgodnie z tą formułą, gospodarstwa w których żadna z działalności nie przekracza $1/3$ SGM są określane jako „mieszane”, te w których udział dwóch działalności zawiera się w przedziale od $1/3$ do $2/3$ SGM noszą miano „dwubiegunowych”, natomiast te w których udział jednej działalności przekracza $2/3$ SGM, nazywane są specjalistycznymi.

Typ gospodarstwa rolniczego, wyznaczony według tego kryterium, odzwierciedla jego system produkcji.

W zależności od pożądanego stopnia dokładności, typy gospodarstw są dzielone na:

- typów ogólnych (oznaczanych z użyciem jednego znaku),
- 17 typów podstawowych (oznaczanych z użyciem dwóch znaków),
- 50 typów szczegółowych (oznaczanych z użyciem trzech znaków),
- podtypy 50 typów szczegółowych (oznaczanych z użyciem czterech znaków).

Ostatni szczebel systematyki jest stosowany opcjonalnie przez te państwa członkowskie, w których liczba gospodarstw, zaliczanych do typów szczegółowych jest niewielka.

Powyżej opisana systematyka jest wystarczająco obszerna dla wyróżnienia wszystkich typów rolniczych, które zostały rozpoznane we Wspólnocie Europejskiej.

Opisane zasady klasyfikacji gospodarstw mają zastosowanie przede wszystkim przy wyłanianiu reprezentatywnej próby gospodarstw z danego regionu czy kraju, dla potrzeb FADN. Klasyfikacja ta jest także wykorzystywana w badaniach struktury gospodarstw rolniczych, przeprowadzanych przez EUROSTAT.

Typy ogólne gospodarstw rolniczych w Unii Europejskiej

W Unii Europejskiej wyróżnia się następujące typy ogólne gospodarstw (oznaczane za pomocą jednego znaku):

1. Specjalizujące się w uprawie roślin polowych
2. Specjalizujące się w ogrodnictwie
3. Specjalizujące się w uprawach trwałych
4. Specjalizujące się w chowie zwierząt żywionych systemem wypasowym
5. Specjalizujące się w chowie zwierząt ziarnożernych
6. Wytwarzające mieszaną produkcję roślinną
7. Wytwarzające mieszaną produkcję zwierzęcą
8. Wytwarzające mieszaną produkcję roślinno-zwierzęcą

Zadaniem tego systemu klasyfikacji gospodarstw rolniczych jest:

- dostarczanie informacji potrzebnych dla kreowania Wspólnej Polityki Rolnej,
- umożliwienie grupowania gospodarstw na poziomie Unii Europejskiej w celu wykonywania: analiz sytuacji ekonomicznej gospodarstw rolniczych grupowanych według kryteriów ekonomicznych (stanowiących uzupełnienie grupowań gospodarstw według kryteriów ilościowych jak zasoby ziemi, wielkość stada krów itp.)
 - porównywania struktury gospodarstw i ich sytuacji ekonomicznej pomiędzy:
 - różnymi typami gospodarstw rolniczych,
 - krajami członkowskimi czy też regionami,
 - różnymi okresami.

Wielkość ekonomiczna i typ gospodarstwa stanowią standardowe kryteria grupowania gospodarstw przy tworzeniu raportów opisujących działalność gospodarstw rolniczych funkcjonujących na obszarze Unii Europejskiej. Przykładem jest coroczna publikacja pt. *Farm Incomes in the European Community*.

5. Wybór próby gospodarstw z pola obserwacji FADN

Na potrzeby badań FADN Agencje Łącznikowe z poszczególnych krajów corocznie opracowują plany wyboru gospodarstw rolniczych. Po ich opracowaniu i zaakceptowaniu przez Komitety Krajowe FADN, plany te są przekazywane w celu akceptacji do Komitetu Wspólnoty nadzorującego FADN.

Wewnątrz pola obserwacji FADN istnieje wielkie zróżnicowanie gospodarstw, biorąc pod uwagę kryterium wielkości ekonomicznej czy typu produkcyjnego.

Dla zapewnienia precyzyjnego odzwierciedlenia tego zróżnicowania w próbie badawczej, pole obserwacji zostaje dzielone na warstwy przez Agencję Łącznikową. Pominięcie tej czynności w procesie wyboru próby, mogłoby spowodować brak w próbie właściwej reprezentacji niektórych rodzajów gospodarstw (np. dużych gospodarstw mlecznych w jednym regionie, czy małych gospodarstw produkujących owoce w innym regionie). W procedurze wyboru Komisja Europejska, używa trzy kryteria do warstwowania zbioru gospodarstw: położenie regionalne, wielkość ekonomiczna i typ rolniczy.

6. Gromadzenie danych z gospodarstw rolniczych

Odpowiedzialność za gromadzenie danych źródłowych dla potrzeb FADN spoczywa na Agencjach Łącznikowych funkcjonujących w każdym z krajów członkowskich. Jest ona często dzielona z rolniczymi instytutami badawczymi. Instytucje te bądź angażują swoich pracowników do odwiedzania wybranych gospodarstw i gromadzenia danych źródłowych lub zlecają wykonywanie tej pracy innym instytucjom. Każda Agencja Łącznikowa jest nadzorowana w zakresie FADN przez Komitet Krajowy FADN.

Koszty ponoszone przez Agencję Łącznikową z tytułu prowadzenia badań dla FADN są częściowo rekompensowane. Agencje Łącznikowe z poszczególnych krajów otrzymują, ustaloną przez Komisję, ryczałtową opłatę za każdy dostarczony zestaw danych opisujących poszczególne gospodarstwo.

Zgodnie z Rozporządzeniem Komisji (EWG) nr 22/98 z dnia 7 stycznia 1998 r. kwota standardowej opłaty za jedno sprawozdanie z gospodarstwa rolniczego zawierające dane z roku obrachunkowego 1998, przyjęte przez Komitet FADN w Brukseli wynosi 126 ECU. Kwota ta ma na celu zrekomensowanie kosztów dostosowania danych gromadzonych w ramach rachunkowości rolnej poszczególnego kra-

ju członkowskiego do formatu wymaganego przez Komisję (Rozporządzenie Komisji nr 2237/77 z dnia 23 września 1977 r. uzupełniające Rozporządzenie nr 118/66 EEC w sprawie formatu sprawozdania z gospodarstwa rolniczego wykorzystywanego w celu określania dochodów gospodarstw rolniczych).

Zasada częściowej rekompensaty kosztów stosowana przez Komisję wynika z przyjęcia założenia, że podstawowe koszty prowadzenia i nadzorowania rachunkowości pokrywa każdy z krajów członkowskich.

Schemat struktury organizacyjnej gromadzenia danych dla FADN⁽⁵⁾ w Danii

Komisja Wspólnot Europejskich

Bruksela
Dyrekcja Generalna ds. Rolnictwa
(System Danych Rachunkowości Rolnej FADN - VIIA-3)

Agencja Łącznikowa

Kopenhaga
Ministerstwo Rolnictwa -
Instytut Ekonomiki Rolnictwa

Centrum Przetwarzania Danych z Rolnictwa

Region

Związki rolników i drobnych producentów⁽⁶⁾ (2)

Wynajęci księgowi

Gospodarstwo rolnicze

7. Sprawozdanie z gospodarstwa rolniczego

Zakres, format i sposób wpisywania danych niezbędnych do wykonania Sprawozdania z Gospodarstwa Rolniczego FADN są precyzyjnie opisane w Rozporządzeniu Komisji⁽⁷⁾. Informacje zawarte w sprawozdaniu⁽⁸⁾ są uporządkowane według następujących grup tematycznych :

- (5) Wszystkie rachunki z gospodarstw rolnych są zbierane przez związki rolników i drobnych producentów. Rachunki z gospodarstw ogrodniczych są zbierane przez związki rolników i drobnych producentów oraz przez zakontraktowanych księgowych.
- (6) Pracownicy rachunkowości pracujący w związkach rolników i drobnych producentów.
- (7) Rozporządzenie Komisji 2237/77/EEC z dnia 23 września 1977 r. z późniejszymi uzupełnieniami.
- (8) Sprawozdanie z Gospodarstwa Rolniczego FADN wraz z towarzyszącymi przepisami zostały opublikowane przez Komisję w ramach serii wydawniczej: FADN Handbook of Legislation, Instructions, Notes for Guidance, Section III opatrzonej tytułem „The Farm Return”.

- informacje ogólne,
- struktura własnościowa ziemi użytkowanej rolniczo,
- zasoby i nakłady pracy własnej oraz najemnej,
- stan i wartość zwierząt,
- zakupy i sprzedaże zwierząt,
- koszty,
- zasoby i gospodarowanie składnikami majątkowymi,
- zadłużenie,
- podatek od wartości dodanej (VAT),
- granty, subsydia i dopłaty wyrównawcze,
- produkcja roślinna i zwierzęca (bez zwierząt),
- Kwoty i inne prawa,
- Dopłaty wyrównawcze do upraw polowych.

8. Procedury służące zapewnieniu wysokiej jakości danych gromadzonych w FADN

Decyzje dotyczące formułowania zasad polityki rolnej i jej realizacji we Wspólnocie podejmowane są na podstawie różnorodnych szczegółowych analiz wykonywanych na podstawie danych empirycznych dostarczanych przez FADN. W związku z tym Agencje Łącznikowe i Komisja Europejska przykładają bardzo dużą uwagę do jakości danych empirycznych.

8.1. Procedury kontroli jakości danych, stosowane przez Agencję Łącznikową

Niektóre Agencje Łącznikowe tworzą jeden lub więcej formatów sprawozdań z gospodarstwa rolniczego różniących się od Sprawozdania z Gospodarstwa Rolniczego FADN. Sytuacja ta jest wynikiem prowadzenia w wielu krajach członkowskich badań działalności gospodarstw rolniczych jeszcze przed utworzeniem Wspólnoty Europejskiej, w oparciu o własne sprawozdania z gospodarstw rolnych. Z upływem czasu format i zakres sprawozdań z gospodarstw rolniczych zostały udoskonalane i dostosowywane do zmieniających się potrzeb użytkowników.

Sprawozdania te w pierwszym rzędzie dostarczają danych dla zaspokojenia własnych potrzeb poszczególnych krajów członkowskich (głównie dla ośrodków decyzyjnych), a dopiero w drugiej kolejności potrzeb Sieci Danych Rachunkowości Rolnej FADN.

Cele krajów członkowskich czasem bywają odmienne od tych, które zostały sformułowane przez Komisję. Zakres danych występujących w Sprawozdaniu z Gospodarstwa Rolniczego FADN bywa często węższy w porównaniu do spra-

wozdań z gospodarstw rolniczych wykonywanych w wielu krajach i regionach krajów członkowskich.

Dla pozyskiwania wysokiej jakości danych, Agencje Łącznikowe stosują opracowane do tych celów własne programy kontroli jakości. Mogą one być bardziej lub mniej szczegółowe w porównaniu do standardu wymaganego przez Komisję UE. Jeśli dane źródłowe nie zawierają błędów, Agencje Łącznikowe wprowadzają dane z poszczególnych gospodarstw objętych badaniem w danym kraju do formatu Sprawozdania z Gospodarstwa Rolniczego do Sieci Danych Rachunkowości Rolnej FADN. Po przeformatowaniu sprawozdań do standardu określonego Rozporządzeniem Komisji nr 2237/77, uzyskuje się możliwość użycia programów kontrolnych opracowanych przez Komisję UE. Po sprawdzeniu danych i ewentualnym wyeliminowaniu wykrytych błędów zestawy danych przekazywane są do Brukseli (Komisja Europejska – DG VI).

8.2. Procedury kontroli jakości stosowane przez Komisję

8.2.1. Procedury kontroli jakości na poziomie pojedynczego gospodarstwa rolniczego

Testy standardowe. Procedury stosowane przez Komisję służą zagwarantowaniu odpowiedniej jakości danych na poziomie gospodarstwa.

Pierwsza procedura: dotyczy sprawdzenia poprawności klasyfikacji gospodarstw.

Druga procedura: obejmuje wykorzystanie komputerowych programów kontroli.

Programy te składają się z kilkuset testów, wyszukujących i identyfikujących wszystkie możliwe błędy. Istnieje możliwość wystąpienia czterech typów błędów:

– błędy kodowania	- <i>na skutek pomyłki obsługi,</i>
– błędy obliczeniowe	- <i>na skutek pomyłek istniejących w programach komputerowych,</i>
– błędy spowodowane brakiem danych	- <i>na skutek pomyłek osoby wypełniającej,</i>
– niedopuszczalne wartości	- <i>sprawozdanie.</i>

Trzecia procedura: dotyczy usuwania błędów.

Sprawozdania z Gospodarstwa Rolniczego FADN, w których muszą zostać poprawione błędy, zwracane są do Agencji Łącznikowych. Sprawozdania te mogą zostać zwrócone na poziom regionalny lub do podstawowych biur rachunkowych. Czasem, błędne sprawozdania mogą być wymienione na sprawozdania dotyczące innych gospodarstw. Możliwość taka pojawia się gdy w niektórych przypadkach krajowe próby są większe od wymaganych przez Komisję.

Testy dodatkowe. Jako uzupełnienie testów standardowych opisanych powyżej, Komisja może dodatkowo zastosować testy podobieństwa. Pomagają one w tworzeniu podzbiorów stosowanych dla specjalnych analiz. Testy te identyfikują dane bardzo wyraźnie odbiegające od średnich. Na przykład w próbie mogą znaleźć się gospodarstwa w których wartość jednej lub więcej zmiennych znacząco różni się od średniej z grupy gospodarstw podobnych. Powodem tego mogą być błędy popełnione w trakcie gromadzenia danych źródłowych bądź kodowania, które nie zostały wykryte przez testy standardowe. Jednak czasem te odchylenia mogą być istotne z powodów logicznych. Dla przykładu, w niektórych regionach gospodarstwa trzodowe z zasady prowadzą działalność gospodarczą na małej powierzchni użytków rolnych, gdyż trzoda chlewna jest stale utrzymywana w budynkach. Jednak wśród tej kategorii gospodarstw mogą się znaleźć także takie w których trzoda chlewna utrzymywana jest na otwartej przestrzeni (żywienie na polu w ciągu dnia i przetrzymywanie w budynkach w okresie nocy). Takie gospodarstwa powinny zostać rozpoznane jako skrajne przez test porównawczy. Wówczas zostanie ujawniony specyficzny, dla tego typu rolniczego charakter gospodarstwa.

8.3. Harmonogram przeprowadzenia kontroli jakości i rachunku wyników

Czas wykonania wszystkich procedur koniecznych dla wytworzenia Wyników Standardowych wynosi w zasadzie 15 miesięcy od zakończenia roku obrachunkowego. W praktyce, Agencje Łącznikowe z niektórych krajów członkowskich nie zawsze są w stanie wykonać prace zgodnie z harmonogramem ustalonym w przepisach wykonawczych. To właśnie jest powodem występowania istotnych opóźnień publikacji danych zagregowanych na poziomie Wspólnoty.

Harmonogram obróbki wyników dotyczących roku obrachunkowego 1995/96 przedstawia poniższy schemat.

Harmonogram kontroli danych i wytworzenia Wyników Standardowych

(dotyczy roku obrachunkowego 1995/96)

Do 30 czerwca 1996	Ostatni kraj członkowski musi zakończyć swój rok obrachunkowy
	9 miesięcy dla Agencji Łącznikowych dla usunięcia błędów w danych źródłowych w skali kraju
Do 31 marca 1997	Wszystkie Agencje Łącznikowe muszą przekazać dane do Komisji
	1 miesiąc dla Komisji dla sprawdzenia danych i wytworzenia wstępnych Wyników Standardowych

Do 30 kwietnia 1997	Komisja musi przedstawić wstępne Wyniki Standardowe Komitetowi Wspólnoty do spraw Sieci Danych Rachunkowości Rolnej FADN
	2 miesiące dla Agencji Łącznikowych dla sprawdzenia wstępnych Wyników Standardowych
Do 30 czerwca 1997	Agencje Łącznikowe muszą przekazać uwagi do Komisji
	3 miesiące dla Komisji dla przeprowadzenia ostatnich poprawek i wytworzenie ostatecznych Wyników Standardowych
Do 30 września 1997	Komisja musi przedstawić ostateczne Wyniki Standardowe i udostępnić je użytkownikom

9. Wyniki standardowe i bieżące analizy

Zespół odpowiedzialny za FADN wykonuje różnego rodzaju raporty na podstawie danych gromadzonych w ramach FADN. Wśród nich można wydzielić raporty zawierające:

- wyniki standardowe,
- analizy specjalne.

9.1. Wyniki standardowe

Wyniki standardowe są zestawem danych statystycznych, obliczonych na podstawie Sprawozdań z Gospodarstwa Rolniczego FADN. Opisują one w podstawowym zakresie sytuację finansową rolników według różnych grup gospodarstw funkcjonujących na terenie Wspólnoty.

Dla uzyskania porównywalności między zmiennymi używanymi w FADN i zmiennymi używanymi przez inne instytucje dostarczające dane statystyki rolniczej, Komisja precyzyjnie zdefiniowała każdą zmienną która występuje w Wynikach Standardowych.

Wszystkie wyniki są podawane w ECU. To umożliwia agregowanie wyników poszczególnych krajów członkowskich na poziomie Wspólnoty, a także bezpośrednie porównywanie wyników pomiędzy różnymi krajami członkowskimi.

Kurs wymiany krajowej waluty na ECU jest obliczany przez EUROSTAT dla każdego kraju członkowskiego w każdym roku obrachunkowym.

Zespół odpowiedzialny za FADN opracował następujący zestaw standardowych grupowań, według których obliczane są wyniki standardowe:

- typów produkcyjnych gospodarstw rolniczych na poziomie Wspólnoty;
- typów produkcyjnych gospodarstw rolniczych na poziomie regionów;
- klas wielkości ekonomicznej gospodarstw rolniczych, dla Wspólnoty i dla każdego kraju członkowskiego;

- klas obszarowych gospodarstw rolniczych (dla Wspólnoty i dla każdego kraju członkowskiego). Gospodarstwa prowadzące intensywną produkcję zwierzęcą i ogrodnicze są wyłączone z tej klasyfikacji,
- klas dochodowych gospodarstw rolniczych (dla Wspólnoty i dla każdego kraju członkowskiego).

Istniejące procedury umożliwiają obliczanie wartości 110 zmiennych. Zestaw ten jest znany jako „Poziom I”. Ponadto jest często wykorzystywany skrócony zestaw, obejmujący 34 zmiennych znany jako „Poziom II”.

Dla uniemożliwienia rozpoznania jednostek gospodarczych z których pochodzą dane, Komisja nie publikuje uśrednionych wyników z grupy obejmującej mniej niż 10 gospodarstw.

9.2. Bieżące analizy

Zespół Komisji odpowiedzialny za FADN udziela specjalistycznych konsultacji. Są one zamawiane przez różne zespoły, oddziały i dyrektoriaty a także inne instytucje Wspólnoty. Takie konsultacje są udzielane dla podmiotów odpowiadających za zarządzanie rynkami rolnymi, dla zainteresowanych strukturą rolnictwa i dla tych którzy są zaangażowani do formułowania i projektowania polityki.

Zapotrzebowanie na bieżące analizy studialne ciągle wzrasta i obejmuje coraz szersze spektrum zagadnień. Takim przykładem może być analiza skutków odłogowania ziemi.

10. System Prognozowania FADN (RFS)⁽⁹⁾

System prognozowania FADN ma do spełnienia 2 cele, a mianowicie:

- aktualizację Wyników Standardowych. W normalnej procedurze istnieje bowiem dwuletnie opóźnienie publikacji wyników danego roku obrachunkowego,
- dostarczenie dla Komisji danych dla sporządzania krótkoterminowych prognoz oraz symulacji skutków wynikających z projektowanych scenariuszy. Dla przykładu, jeśli ceny określonego nakładu wzrastają o $x\%$, to jaki to będzie miało wpływ na dochód rolników?

Do Agencji Łącznikowych poszczególnych krajów członkowskich wysyłany jest corocznie kwestionariusz zawierający pytania o: zmiany cen i poniesionych nakładach oraz uzyskanej produkcji w gospodarstwach rolniczych w ostatnim roku obrachunkowym. Te wartości są używane jako parametry w modelu stosowanym dla obliczania zmian określonego zestawu czynników (najmocniej wpływających na dochód) w każdym typie gospodarstw rolniczych.

(9) RICA Forecast System - System Prognozowania RICA (RICA jest odpowiednikiem FADN w języku francuskim).

W ciągu roku wykonuje się kilka aktualizacji. Pierwszą przeprowadza się na początku grudnia. Jest to wstępny szacunek wskaźników dochodowych dla danego roku obrachunkowego.

System Prognozowania FADN (RFS) jest narzędziem Komisji wykorzystywanym do sporządzania prognoz na podstawie aktualnych danych, a także wykonywania analiz skutków zmian wielkości określonych parametrów.

III. Rachunkowość rolna w Polsce

W Polsce do prowadzenia rachunkowości są ustawowo zobligowane tylko gospodarstwa rolnicze posiadające osobowość prawną oraz te w których wartość przychodów netto ze sprzedaży towarów, produktów i operacji finansowych stanowi co najmniej równowartość w walucie polskiej 400 tys. ECU. Obligację taką ustanawia Ustawa o rachunkowości⁽¹⁰⁾.

W 1996 r. wymogiem prowadzenia rachunkowości objęto także rolników, którzy zaciągają kredyty subwencjonowane przez Agencję Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (w ramach linii dla młodych rolników – na utworzenie, urządzenie i modernizację gospodarstwa oraz w ramach linii przewidzianej dla osadnictwa)⁽¹¹⁾. Rolnicy ci prowadzą rachunkowość według zasad Zunifikowanego Systemu Rachunkowości Gospodarstw Rolniczych, opracowanego przez grupę roboczą, powołaną w 1995 r. przez Ministra Rolnictwa.

Na pozostałych gospodarstwach rolniczych nie ciąży żaden formalny obowiązek prowadzenia rachunkowości. W tej sytuacji prawnej, jej prowadzenie jest dobrowolne i zwykle odbywa się na specjalne zlecenie.

Obecnie dwa ośrodki nadzorują prowadzenie rachunkowości przez gospodarstwa rolnicze osób fizycznych:

- Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej;
- Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa.

1. Rachunkowość rolna organizowana przez Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej

System ten funkcjonuje w skali ogólnokrajowej od 73 lat. W jego ramach stosowana jest jednolita metoda gromadzenia danych źródłowych oraz prowadzone są standardowe obliczenia wyników działalności indywidualnych gospodarstw rolniczych.

Po wejściu Polski w fazę transformacji ustrojowej, rozpoczęto modernizację dotychczas prowadzonego w IERiGŻ systemu rachunkowości. Obowiązujące

(10) Ustawa o rachunkowości z dnia 29.09.1994 r. (Dz. Ustaw nr 121, poz. 591 z dnia 19.11.1994 r.).

(11) Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 30 stycznia 1996 r. w sprawie szczegółowych kierunków działań Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa oraz sposobów ich realizacji (Dz. U. Nr 16 poz. 82 z późniejszymi zmianami).

zasady i koncepcje merytoryczne zostały dostosowane do zasad gospodarki rynkowej. Dzięki temu uzyskano porównywalność z Siecią Danych Gospodarstw Rolniczych Unii Europejskiej (FADN).

Głównym celem systemu rachunkowości rolnej IERiGŻ jest pozyskiwanie danych dla systematycznego informowania władz centralnych i innych ośrodków decyzyjnych. Wyniki rachunkowości są także udostępniane ośrodkom naukowym i akademickim do prowadzenia badań i zajęć dydaktycznych z zakresu makro i mikroekonomiki gospodarstw rolniczych.

Do dobrowolnego prowadzenia rachunkowości dobierani są w sposób celowy rolnicy z terenu całego kraju. Dobór ten polega na zachęcaniu zorientowanych pro-rynkowo rolników, prowadzących gospodarstwa uznawane za typowe w swoim rejonie. Z tego powodu zbiór gospodarstw prowadzących rachunkowość we współpracy z IERiGŻ, nie stanowi statystycznie reprezentatywnej próby. Jednak w chwili obecnej nie jest możliwe dokonanie wyboru statystycznie reprezentatywnej próby funkcjonujących gospodarstw rolniczych w Polsce. Powodem tego jest brak rejestru gospodarstw rolniczych z indywidualną charakterystyką ich zasobów.

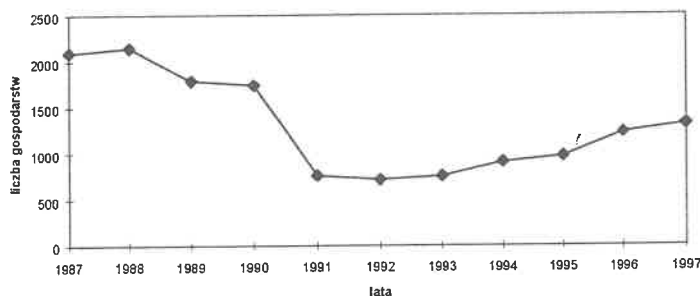
Produktami systemu rachunkowości IERiGŻ są:

- **raport o wynikach gospodarstwa**, przesyłany do rolnika niezwłocznie po wprowadzeniu danych źródłowych do pamięci komputera,
- **komputerowa baza danych**.

Jest ona uzupełniana danymi empirycznymi pozyskiwanymi z książek rachunkowości rolnej z kolejnych okresów obrachunkowych (pełnych lat kalendarzowych). W bazie tej znajdują się zestawy zawierające szczegółowe zmienne ilościowe i wartościowe opisujące każde gospodarstwo w okresie obrachunkowym. Zestaw zmiennych umożliwia wykonanie bilansów finansowych gospodarstwa oraz obliczanie wyników na poziomie gospodarstwa rolniczego i jego poszczególnych działalności.

Zamieszczony poniżej wykres obrazuje liczbę zestawów danych źródłowych z okresu 1987-1997, które znajdują się w jednolitej komputerowej bazie danych tworzonej w IERiGŻ. Liczebność zbioru gospodarstw objętych rachunkowością jest bardzo ściśle uzależniona od możliwości finansowych IERiGŻ.

Liczba zestawów zmiennych w komputerowej bazie danych z lat 1987-1997

2. Rachunkowość rolna organizowana przez Agencję Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa

Rachunkowość na potrzeby ARiMR prowadzona jest na zlecenie przez Ośrodki Doradztwa Rolniczego, które sprawują nadzór i udzielają pomocy rolnikom.

Rachunkowość ta jest metodycznie porównywalna z rachunkowością prowadzoną w krajach członkowskich Unii Europejskiej w ramach FADN.

W 1996 r. rachunkowość prowadziło około 3 tys., w 1997 r. około 25 tys. a w 1998 r. około 48 tys. rolników.

Celem oczekiwanym z wdrożenia tej rachunkowości jest:

- Podwyższenie wiedzy ekonomicznej rolników,
- Dostarczenie rolnikom informacji dla oceny działalności i podejmowania decyzji produkcyjnych i inwestycyjnych,
- Zwiększanie wiarygodności rolników wobec banków,
- Dostarczanie informacji dla ARiMR do oceny skuteczności i efektywności ustalonej linii kredytowej.

3. Charakterystyka Zunifikowanego Systemu Rachunkowości Gospodarstw Rolniczych

Zmiana ustroju gospodarczego istotnie zwiększyła znaczenie zagadnień ekonomiczno-finansowych w funkcjonowaniu i ocenie gospodarstw rolniczych.

Dla przeprowadzenia oceny działalności gospodarstwa rolniczego i jego kondycji finansowej niezbędne jest posiadanie odpowiednich danych. Powszechnie uznano, że najbardziej odpowiednią metodą ich pozyskiwania jest rachunkowość.

W 1995 r. Minister Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej podjął decyzję o opracowaniu jednolitego, prostego systemu rachunkowości do masowego wdrożenia w gospodarstwach rolniczych nie objętych obowiązkiem ustawowego prowadzenia rachunkowości. Podstawową przesłanką podjęcia tej inicjatywy było spowodowanie koncentracji środków i działań dla merytorycznej unifikacji rachunkowości rolnej *finansowanej ze środków publicznych*.

W skład grupy roboczej, powołanej do rozwiązania tego problemu, weszli eksperci z IERiGŻ, uczelni rolniczych i ODR⁽¹²⁾. W trakcie realizacji zadania, grupa uzyskała istotne wsparcie finansowe i organizacyjne z Fundacji Programów Pomocy dla Rolnictwa (FAPA), Ministerstwa Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej, IERiGŻ, a także Ministerstwa Rolnictwa z Francji i Ministerstwa Rolnictwa z Danii.

(12) W skład grupy roboczej weszli: L.Goraj i T.Pokrzywa z IERiGŻ, S.Mańko z ART w Bydgoszczy, T.Kondraszuk z SGGW, R.Sass z ODR w Minikowie i E.Wójcik z WODR we Wrocławiu.

Tak opracowany system określono jako „**Zunifikowany System Rachunkowości Gospodarstw Rolniczych**”. Słowo „zunifikowany” ma w tym kontekście dwa znaczenia:

- jednolitość metodyczną na terenie całej Polski, co umożliwia tworzenie regionalnych i krajowej bazy danych rachunkowości;
- porównywalność z zasadami obowiązującymi w Sieci Danych Rachunkowości Gospodarstw Rolniczych - FADN Unii Europejskiej.

ZSRGR jest przeznaczony do zastosowania w gospodarstwach rolniczych, na których nie ciąży ustawowy obowiązek prowadzenia rachunkowości w myśl Ustawy o rachunkowości⁽¹³⁾.

Oznacza to, że prowadzenie rachunkowości według zasad ZSRGR nie zwalnia gospodarstw, których dotyczy wspomniana Ustawa od obowiązku prowadzenia rachunkowości według zasad w niej określonych. Jednak równoległe prowadzenie przez te gospodarstwa rachunkowości według zasad ZSRGR, umożliwia uzyskiwanie raportów bardzo przydatnych w zarządzaniu.

Dla ZSRGR wyznaczono następujące cele:

- dostarczanie rolnikowi informacji służących głównie poprawie jakości zarządzania gospodarstwem i ułatwieniu współpracy z partnerami rynkowymi;
- dostarczanie ośrodkom decyzyjnym informacji dla oceny sytuacji ekonomicznej indywidualnych gospodarstw rolniczych;
- przygotowanie krajowej statystyki do wywiązania się z nakładanego na kraje członkowskie Unii Europejskiej obowiązku dostarczania zestawów indywidualnych danych o gospodarstwach rolniczych⁽¹⁴⁾.

Założone cele mogą być realizowane poprzez stałe dostarczanie odpowiednich zestawów danych z gospodarstw rolniczych trzem podstawowym grupom odbiorców: **rolnikom, ich partnerom rynkowym oraz ośrodkom decyzyjnym**.

Jak wskazują doświadczenia rolników prowadzących rachunkowość pod nadzorem Instytutu Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej w Warszawie, gospodarowanie „z ołówkiem w ręku” istotnie poprawia zarządzanie, a w rezultacie osiągane są lepsze wyniki, zarówno w kontekście technologicznym jak i ekonomicznym. Ponadto, wytwarzane na podstawie rachunkowości sprawozdania ułatwiają wykonywanie planów przedsięwzięć gospodarczych (biznes planów), określanie zdolności kredytowej a także zwiększają wiarygodność rolników ubiegających się o kolejne kredyty.

(13) Dz. Ustaw nr 121, poz. 591 z dnia 19.11.1994 r.

(14) Obowiązek taki nakłada na wszystkie kraje członkowskie Unii Europejskiej Rozporządzenie Rady Nr 79/65 EWG z dnia 15 czerwca 1965 r.

Aby możliwe było wykorzystywanie danych rachunkowości przez partnerów rynkowych gospodarstwa, zarówno jej format jak i zawartość raportów były z nimi uzgodnione.

Wysiłek zespołu doradców z zakresu rachunkowości oraz środki publiczne angażowane na tworzenie funkcjonowania ZSRGR będą spożytkowane dla permanentnego informowania ośrodków decyzyjnych rządu i jego agend. Wiadomym bowiem jest, że rodzaj i jakość podejmowanych decyzji zależy nie tylko od woli politycznej, ale też od posiadania rzetelnej wiedzy, na podstawie której kształtowane są decyzje.

Dane źródłowe gromadzone w rachunkowości umożliwiają określenie stanu majątkowego i zobowiązań gospodarstwa a także rodzajową strukturę jego przychodów i kosztów. Powinny także odzwierciedlać potencjalne związki gospodarstwa rolniczego z rynkiem.

Za konieczne dla prowadzenia poprawnej analizy ekonomicznej gospodarstwa rolniczego uznane zostały następujące informacje:

- *sprawozdanie o przepływie pieniędzy,*
- *rachunek wyników działalności operacyjnej gospodarstwa,*
- *bilans finansowy.*

Powyższy zestaw informacji umożliwia sporządzanie analiz według standardów odpowiadających zasadom gospodarki rynkowej, a mianowicie: *płynności, wypłacalności, rentowności, zdolności do obsługi zadłużenia, sprawności /efektywności/ finansowej*, a także wyliczania innych wskaźników przydatnych w zarządzaniu gospodarstwem rolniczym oraz w jego ocenie.

Do obsługi systemu rachunkowości zaangażowano technikę informatyczną, powszechnie wykorzystując komputery osobiste jako narzędzi do wczytywania danych źródłowych z gospodarstwa rolniczego, tworzenia bazy danych i wytwarzania raportów. W tym celu opracowany został specjalny program, noszący nazwę PORR (Program Obsługi Rachunkowości Rolnej).

Założono, że ZSRGR będzie realizowany z zachowaniem następujących zasad:

- **dobrowolność uczestniczenia** rolników w prowadzeniu rachunkowości i udostępnianiu wyników co oznacza, że podjęcie decyzji o prowadzeniu rachunkowości rolnej w ramach ZSRGR należeć będzie do samego rolnika. Zakłada się, że rachunkowość będą prowadzili rolnicy pozytywnie do tego umotywowani. Dzięki temu, rozumiejąc potrzebę i korzyści odnoszone z prowadzenia rachunkowości, dostarczać będą wiarygodnych informacji;
- **poufność danych indywidualnych.** Jej bezwzględne przestrzeganie gwarantuje, że bez wiedzy i zgody rolnika nikt (poza bezpośrednim organizatorem badań) nie będzie miał dostępu, ani możliwości rozpoznania z którego gospodarstwa dane te pochodzą.

Dla dochowania tej zasady konieczne jest ściśle przestrzeganie i stosowanie następujących zaleceń:

- Sposób przechowywania dokumentów źródłowych, a także plików znajdujących się w komputerowych bazach danych musi gwarantować ich niedostępność dla osób trzecich. Zatem w przypadku doradcy pomagający rolnikom w prowadzeniu rachunkowości którzy pobierają od nich książki w celu wprowadzenia danych do komputerów w biurach rejonowych muszą tak przechowywać te dokumenty aby były one niedostępne dla innych osób korzystających z pomieszczeń swoich mieszkaniach. Także dane wprowadzone do pamięci komputera i dyskietki z danymi nie powinny być zabezpieczone przed dostępem osób trzecich. W tym celu biura rachunkowości powinny być wyposażone w odpowiednie szafy czy schowki. Natomiast do komputerów w których gromadzone są dane rachunkowości poszczególnych gospodarstw nie powinny mieć dostępu inne osoby (spoza systemu rachunkowości).
- Indywidualne dane i wyniki mogą być udostępniane osobom trzecim wyłącznie za zgodą, a najlepiej przez samego rolnika. W praktyce dla uniknięcia kłopotliwej dokumentacji wyrażanej zgody rolnika na udostępnienie danych za pośrednictwem współpracującego z nim doradcy, najlepszym rozwiązaniem jest takie kiedy zainteresowany rolnik sam przekazuje wytwarzane w ramach ZSRGR raporty innym osobom spoza systemu rachunkowości np. pracownikom banku, dziennikarzom, nauczycielom.

Są następujące powody obowiązkowego przestrzegania zasady tajności danych indywidualnych, a mianowicie:

- Dążenie do uzyskania danych możliwie najbardziej zbliżonych do opisywanych sytuacji. Dla przeprowadzenia oceny działalności gospodarstwa rolniczego i jego kondycji finansowej niezbędne jest posiadanie rzetelnych danych, właściwie odzwierciedlających problemy których dotyczą. Od jakości tych danych zależy bowiem adekwatność analiz, a także trafność podejmowanych decyzji. Zasada ta ma szczególnie istotne znaczenia w przypadku współpracy z rolnikami na których nie ciąży obowiązek prowadzenia rachunkowości. W takich przypadkach duże znaczenie w podjęciu współpracy ma uzyskanie zaufania rolnika i nabranie przez niego przekonania, że przekazywanie danych w żadnym momencie nie będzie działać na szkodę rolnika.
- W polskim porządku prawnym dobra osobiste, do których należą także dane dotyczące wyników finansowych działalności gospodarstwa rolniczego podlegają ochronie prawnej. Ochronę tą zapewnia Ustawa o ochronie danych osobowych z dnia 29 sierpnia 1997 r. (Dz. U. Nr 133, poz. 883).

- **jednolitość metodyczna** (w tym porównywalność z Siecią Danych Rachunkowości Gospodarstw Rolniczych Unii Europejskiej - FADN). Wszystkie zmienne opisujące gospodarstwo rolnicze i jego działalność, muszą być określone według jednolitych zasad, bez względu na to kto prowadzi i nadzoruje rachunkowość a także gdzie jest położone gospodarstwo. Gwarantuje to możliwość tworzenia wspólnej bazy danych w Systemie.

W ramach ZSRGR przewidziane jest wytwarzanie następujących produktów standardowych:

- **Bilans otwarcia**

Jest sprawozdaniem finansowym (fotografią) odzwierciedlającym stan majątku gospodarstwa rolniczego i źródeł jego finansowania w pierwszym dniu okresu obrachunkowego. Raport ten zawiera strukturę zasobów gospodarstwa rolniczego i źródeł finansujących te zasoby w ujęciu wartościowym i w procentach.

- **Kwartalne sprawozdanie o przepływie pieniędzy**

Jest ono wytwarzane na podstawie danych o wpłatach i wypłatach pieniężnych, zrealizowanych w poszczególnych kwartałach roku obrachunkowego.

Sprawozdanie składa się z dwóch części:

- syntetycznej - obrazującej salda uzyskane z wyodrębnionych czterech działalności,
 - analitycznej - obrazującej podstawowe, wyodrębnione tytuły wpłat i wypłat środków pieniężnych w poszczególnych rodzajach działalności.
- **Raport indywidualny gospodarstwa rolniczego**
Raport ten zawiera informacje opisujące zasoby gospodarstwa, strukturę produkcji, przepływ pieniędzy, rachunek wyników i bilans finansowy. Raport składa się z informacji ujętych w 6 grupach tematycznych:
 - struktura własnościowa zasobów ziemi;
 - struktura rodzajowa użytkowanej ziemi;
 - zatrudnienie i nakłady pracy;
 - pogłowie zwierząt;
 - powierzchnia zbiorów i plony;
 - sprzedaż i uzyskane ceny 5 najważniejszych produktów rolniczych;
 - sprawozdanie z przepływu pieniędzy;
 - rachunek wyników (sumaryczny rachunek wyników, przychody gospodarstwa rolniczego, koszty bezpośrednie produkcji rolniczej, koszty pośrednie gospodarstwa rolniczego);
 - bilans gospodarstwa rolniczego.

– **Raport porównawczy**

Raport ten zawiera podstawowe wyniki gospodarstwa rolniczego prezentowane w zestawieniu z wynikami uzyskanymi przez gospodarstwa podobne.

Dla ułatwienia wykonywania różnego rodzaju ocen i analiz, ustalony zbiór gospodarstw podobnych jest podzielony na 3 podzbiory: najgorsze, średnie i najlepsze.

– **Raport dla określonych grup gospodarstw**

Raport ten adresowany jest do ośrodków decyzyjnych, naukowych i opiniotwórczych. W części odnoszącej się do wyników ekonomicznych działalności gospodarstw rolniczych, prezentowane dane są średnimi z grup gospodarstw. W tym celu gospodarstwa znajdujące się w komputerowej bazie danych mogą być grupowane według co najmniej trzech kryteriów:

- wielkości ekonomicznej, wyrażanej w ESU;
- typu rolniczego, określanego na podstawie udziału poszczególnych działalności w tworzeniu standardowej nadwyżki bezpośredniej gospodarstwa (SGM);
- położenia regionalnego.
- Raporty te zawierają dane bezpośrednio porównywalne z publikowanymi przez Komisję Europejską w dorocznych raportach pt. „Farm Incomes in the European Community”.

– **Komputerowe bazy danych**

Z danych źródłowych tworzone będą bazy umożliwiające wykonywanie specjalnych analiz i raportów na poziomie regionalnych i krajowym.

4. Tworzenie Sieci Danych Rachunkowości Gospodarstw Rolniczych w Polsce (Polskiej FADN)

Polski system FADN jest tworzony w ramach dostosowań prawno-organizacyjnych Polski do standardów obowiązujących w krajach Unii Europejskiej. Wytycznymi tych dostosowań do FADN jest 7 aktów prawnych obowiązujących wszystkie państwa członkowskie UE

Obecnie funkcjonuje grupa organizacyjna, której zadaniem jest przygotowanie założeń i koordynacja działań dotyczących wdrożenia Polskiej FADN. W jej skład wchodzi przedstawiciele Ministerstwa Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej, Instytutu Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej, Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa oraz Fundacji Programów Pomocy dla Rolnictwa - FAPA.

Głównym celem wyznaczonym dla polskiego FADN jest coroczne dostarczanie ośrodkom decyzyjnym rządu i jego agendom informacji służących monitorowaniu dochodów, opłacalności produkcji oraz sytuacji finansowej w reprezentatywnej próbie gospodarstw rolniczych w Polsce. Utworzenie tego systemu

stało się jednym z warunków spełnienia dostosowań do wymagań formalnych nakładanych na każde państwo członkowskie UE. Stwarza on bowiem możliwość corocznego wywiązywania się z obowiązku dostarczania do Komisji Europejskiej standardowych sprawozdań z ilościowo określonego, reprezentatywnego zbioru gospodarstw rolniczych.

Obecnie po odbytych screeningu dwustronnym, prowadzone są prace dotyczące uzgodnienia struktur i zasad funkcjonowania polskiego systemu FADN, poświęcone głównie, przygotowaniu przepisów ustanawiających tę sieć. **Aby system ten mógł trwale zaistnieć, musi uzyskać odpowiednie umocowanie prawne, co jest warunkiem koniecznym uzyskania stabilnych warunków funkcjonowania, w tym dopływu niezbędnych środków budżetowych.**

Aby jednak system mógł rozpocząć działanie, konieczne jest zbudowanie właściwej jego struktury pełniącej funkcję organizacyjną i koordynującą gromadzenie danych rachunkowości z gospodarstw rolniczych, ich przetwarzanie oraz przekaz do ośrodków decyzyjnych, a w przyszłości do Komisji Europejskiej. Kierując się zasadą minimalizacji kosztów, zaproponowano wykorzystanie do tego celu istniejących instytucji a mianowicie: Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej oraz Ośrodków Doradztwa Rolniczego które mają status jednostek budżetowych. Na obecnym etapie uzgodnień przewidywana jest następująca struktura organizacyjna:

Aby możliwe było uzyskanie prawidłowego obrazu sektora gospodarstw rolniczych, niezbędne jest wykonywanie badań reprezentatywnych. W tym celu konieczne jest wyłonienie właściwej ilościowo i jakościowo próby badawczej, a także ustalenie zasad pozyskiwania do badań gospodarstw reprezentatywnych dla określonej populacji.

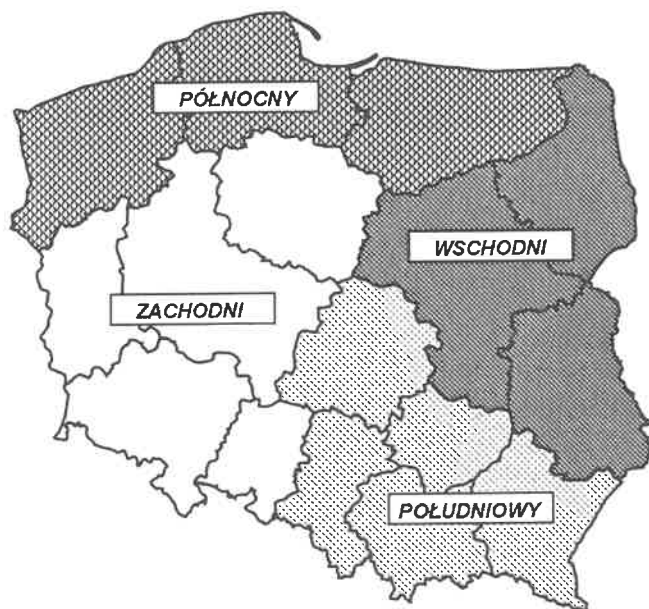
Zakłada się, że przedmiotem zainteresowania Sieci będą gospodarstwa rolnicze zorientowane pro rynkowo o minimalnej wielkości ekonomicznej, ustalonej według udziału w tworzeniu powyżej 90% wartości produkcji i powyżej 90% Standardowej Nadwyżki Bezpośredniej. Według wstępnych oszacowań, ten warunek w warunkach Polski spełni zbiór liczący 600 tys.-700 tys. gospodarstw. Według doświadczeń krajów członkowskich UE reprezentatywność pola obserwacji zapewnia 2% próba gospodarstw. Oznacza to, że w Polsce rachunkowością na potrzeby FADN powinno zostać objętych co najmniej 14 tys. gospodarstw. Dobór statystycznie reprezentatywnej próby (według zasad obowiązujących w Unii Europejskiej) będzie możliwy dzięki Krajowemu Rejestrowi Gospodarstw Rolniczych tworzonemu w Głównym Urzędzie Statystycznym.

Dla uzyskania możliwości wyłaniania reprezentatywnej próby gospodarstw rolniczych, do prowadzenia rachunkowości na potrzeby polskiego systemu FADN, według zasad określonych przez FADN UE, konieczne jest posiadanie przynajmniej trzech informacji ze źródeł zewnętrznych, a mianowicie:

– *Wykazu regionów rolniczych w Polsce*

Polska powinna zostać podzielona na istotnie różniące się regiony rolnicze. W tym celu niezbędne będzie przeprowadzenie badań warstwowych przestrzeni rolniczej kraju. Z propozycji rozporządzenia Rady Ministrów wynika, że dla celów statystyki w Polsce będą wyłonione 4 regiony na poziomie NUTS II. Zamieszczony schemat ilustruje zakres terytorialny tych regionów

Podział Polski na makroregiony - NUTS II (projekt)

– ***Zestawów standardowych nadwyżek bezpośrednich SGM dla poszczególnych regionów rolniczych***

Zestawy standardowych nadwyżek bezpośrednich będą służyły do ustalania standardowej wielkości ekonomicznej i typu produkcyjnego poszczególnych gospodarstw. Te parametry będą równocześnie jednym z kryteriów określenia reprezentatywnej próby gospodarstw rolniczych w Polsce.

– ***Rejestru gospodarstw rolniczych***

W GUS jest tworzony rejestr gospodarstw rolniczych z ich indywidualną charakterystyką, obejmującą między innymi:

- zatrudnienie,
- strukturę użytkowania ziemi,
- strukturę zasiewów,
- stan pogłównia zwierząt gospodarskich.

Informacje te są konieczne do określenia typu produkcyjnego i wielkości ekonomicznej gospodarstw rolniczych funkcjonujących w Polsce.